Kontroll av antibiotika i mjölk på gård

Den här rutinen omfattar kontroll av antibiotika i mjölk på gård, efter att länsstyrelsen fått information från mejeriet om ett konstaterat positivt antibiotikaprov från mjölken som levererats till mejeriet.

Bakgrund och syfte

Rutinen har tagits fram för att nationellt likrikta kontroll av antibiotika i mjölk och som ett svar på en av de rekommendationer Sverige fick 2022 efter DG Sante F:s revision av systemet för kontrollen av mjölk och mjölkprodukter. Rutinen har tagits fram av länsstyrelserna och Livsmedelsverket gemensamt.

Mjölk som innehåller eller misstänks innehålla antibiotika får inte släppas ut på marknaden. Det framgår av avsnitt IX, kapitel III, punkt 4 och 5 i bilaga III till förordning (EG) nr 853/2004. När en livsmedelsföretagare, till exempel genom provtagning, upptäcker fall av obehandlad mjölk som innehåller antibiotikarester ska företaget, utan dröjsmål, rapportera det till den behöriga myndigheten. Eftersom bristande efterlevnad har konstaterats ska myndigheten prioritera åtgärder som undanröjer eller begränsar risken för människors hälsa. Det framgår av artikel 137 i förordning (EU) 2017/625. Kontroll och åtgärder ska också göras enligt artikel 138.1 i förordning (EU) 2017/625 och artikel 50 i förordning (EU) 2019/627. Jämför artikel 5 om uppföljning vid fynd av restsubstanser, förordning (EU) 2019/2090.

Syftet med den gemensamma rutinen är att säkerställa att prov som visar att antibiotikarester finns i mjölken följs upp skyndsamt genom offentlig kontroll av mjölkproducenten och att det görs på ett enhetligt och likvärdigt sätt i hela landet. Att kontrollen är likvärdig innebär att myndigheterna i samma utsträckning identifierar avvikelser och säkerställer att avvikelserna åtgärdas och inte upprepas igen. För livsmedelsföretagaren innebär det att företagarna upplever att myndigheterna har ett liknande arbetssätt och gör liknande bedömningar.

Myndigheten ska kontrollera att mjölkproducenten vidtar både avhjälpande och förebyggande åtgärder som minimerar risken för att mjölk som innehåller eller kan innehålla antibiotikarester släpps ut på marknaden igen. I kontrollen ingår också att ta reda på orsaken till avvikelsen och omfattningen av den. Det framgår av artikel 138.1 i förordning (EU) 2017/625. Syftet med det är att myndigheten ska kunna vidta de åtgärder som är mest verkningsfulla så att livsmedelsföretagaren i sin tur åtgärdar avvikelsen och att den sedan inte återkommer.

Varje enskild länsstyrelse avgör vem eller vilka som ska genomföra kontrollen. Det kan vara en primärproduktionshandläggare, veterinär, livsmedelsinspektör eller annan person som har den kompetens som behövs för uppgiften.

Inkommande information från mejeriet

Kontrollen av den obehandlade mjölken som ska utföras enlig förordning (EG) nr 853/2004, kan utföras av den som producerar mjölken eller av livsmedelsföretagare som samlar upp och bearbetar mjölken. De stora mejerierna i Sverige utför kontrollen. LRF Mjölk har tagit fram en branschriktlinje, i vilken det beskrivs hur mejerierna ska rapportera in antibiotikafynd till länsstyrelsen.

Vid förekomst av syrningshämmande ämnen alternativt antibiotika över MRL-värden (beroende på analysprogrammets upplägg) ska mejeriföretaget så snart positivt svar bekräftats, det vill säga utan fördröjning, redovisa detta till berörd länsstyrelse samt Livsmedelsverket (livsmedelsverket@slv.se). Detta för att den berörda länsstyrelsen omedelbart ska kunna kontrollera att primärproducenten åtgärdar bakomliggande orsaker och förebygger upprepning. Då Livsmedelsverket har kontrollansvar över mejerierna behöver även de få informationen.

Se Branschriktlinjer för kontroll av obehandlad mjölk.

Branschriktlinjer för mjölken - Lantbrukarnas Riksförbund (lrf.se)

Föreslagen blankett för rapportering finns i bilaga 4.

När ärendet inkommit och diarieförts hos länsstyrelsen bör länsstyrelsen återkoppla till mejeriet med information om att ärendet har mottagits och om vem som handlägger det. Det underlättar den fortsatta kommunikationen i ett enskilt fall, till exempel om mejeriet vill lämna ytterligare information.

Hur ska kontrollen registreras och utföras?

Ta del av vägledning till val av kontrollorsak och registrering av kontrollen samt utförande av kontroll.

Val av kontrollorsak och registrering av kontrollen

Kontroller som görs på grund av fynd av antibiotika i mjölken ska hanteras som händelsestyrda kontroller. Vid den händelsestyrda kontrollen ska åtgärder som undanröjer eller begränsar risker för människors och djurs hälsa prioriteras, orsaken till händelsen ska utredas och vilka bestämmelser i lagstiftningen som inte har uppfyllts ska identifieras. Avvikelser noteras i kontrollrapporten och företagaren informeras om dem.

Om avvikelserna på gården som lett till antibiotika i mjölk är så allvarliga att ett omedelbart beslut behöver fattas, framför länsstyrelsen beslutet muntligt och berättar att ett skriftligt beslut kommer att skickas efter kontrolltillfället liksom även en kontrollrapport där hela kontrollen rapporteras. Se artikel 138 i förordning (EU) 2017/625.

Företagaren måste åtgärda avvikelserna och åtgärderna följs sedan upp med en uppföljande kontroll.

Den uppföljande kontrollen görs för att säkerställa att företagaren har vidtagit lämpliga åtgärder för att avvikelsen inte uppstår igen. I Primör registreras detta som två olika kontroller; en händelsestyrd kontroll och därefter en uppföljande kontroll. Det är ett sätt att visa att kontrollen har givit effekt. Det räcker därför inte att bara registrera kontrollen i Platina, till exempel som kontroll av läkemedel på gård.

Det blir två kontrollresultat i Primör även om problemet redan är avhjälpt, och förebyggande åtgärder har införts, när den händelsestyrda kontrollen görs. Då registrerar man i Primör att den händelsestyrda kontrollen och den uppföljande kontrollen utfördes samma dag. Detta är för att Livsmedelsverket ska kunna se i rapporteringen att identifierade avvikelser har följts upp och att företagaren både har avhjälpt avvikelsen och gjort åtgärder för att det inte ska inträffa igen. Kontrollrapporten kan vara densamma i båda ärendena, skriv då samtliga diarienummer i kontrollrapporten.

Det finns ingen särskild checklista för kontroll av antibiotika i mjölk utan animaliechecklistan används tillsammans med mjölkchecklistan. Läs mer om relevanta kontrollpunkter längre ner.

Utföra händelsestyrd kontroll

Kontrollen av fynd av antibiotika i mjölk ska genomföras som en händelsestyrd kontroll och registreras i Primör. För att säkerställa att problemet inte kvarstår eller upprepas bör kontrollen genomföras skyndsamt. En lämplig riktlinje är att kontrollen görs inom en vecka från det att mejeriet eller mjölkproducenten har informerat länsstyrelsen om det positiva fyndet eller misstanke om att mjölk som kan innehålla antibiotika har släppts ut. Kontrollen ska företrädelsevis göras på plats, men det är också möjligt att genomföra kontrollen administrativt. Det beror på bland annat på kontrollhistorik och kännedom om den berörda producenten, det är alltid en bedömning från fall till fall.

Kontrollen resulterar alltid i en avvikelse mot kontrollpunkt M3b i mjölkchecklistan, detta då mjölk som gått till tank är tänkt att levereras som livsmedel.

Utföra uppföljande kontroll

Avvikelserna som har konstaterats ska följas upp. Om avvikelsen inte redan är avhjälpt vid det första kontrollen måste en uppföljande kontroll göras. Det är viktigt eftersom den är en förutsättning för kontrollens trovärdighet och för att kontrollen ska vara verkningsfull. Hur snart den bör göras beror på hur allvarlig avvikelsen är. Vid mindre allvarliga avvikelser kan till exempel två månader vara en rimlig tidsgräns för att göra uppföljningen. Då har primärproducenten möjlighet att få nya rutiner på plats eller på andra sätt avhjälpa situationen. Företagaren kanske måste bygga om och även om en eventuell ombyggnad inte är klar ska det finnas en plan för detta och rutiner som gör att avvikelsen inte uppstår igen under tiden. Rådgivare från mejerierna hjälper ofta primärproducenten att identifiera eventuella problem. Länsstyrelsen får även en indirekt uppföljning via mejerierna; om genomförda åtgärder varit effektiva kommer inga fler

rapporter om antibiotika i mjölken från den berörda producenten. Uppföljningen kan göras på olika sätt beroende på avvikelsens art. Det kan vara en kontroll på plats eller att företagaren skickar in bilder eller andra dokument som visar att avvikelsen är åtgärdad.

Avgift för kontrollen

Enligt 9 § i förordning (2021:176) om avgifter för offentlig kontroll av livsmedel och vissa jordbruksprodukter ska myndigheten ta ut en avgift för offentlig kontroll som ursprungligen inte var planerad och som blivit nödvändig efter det att bristande efterlevnad påvisats.

Den händelsestyrda kontrollen och den uppföljande kontrollen räknas båda som kontroll som ursprungligen inte var planerade. Det innebär att avgift ska tas ut för dessa kontroller. Se även artikel 79.2 c i förordning (EU) 2017/625.

Vad ska kontrolleras?

I tabellen nedan finns en sammanställning över vilka kontrollpunkter som bör ingå i kontrollen vid fynd av antibiotika i obehandlad mjölk och råmjölk. Enligt förordning (EU) 2019/627 artikel 49-50 ska de behöriga myndigheterna övervaka de kontroller av obehandlad mjölk och råmjölk som utförs i enlighet med kraven i förordning (EG) nr 853/2004.

Relevanta kontrollpunkter finns i animaliechecklistan och mjölkchecklistan i Primör.

Tabell 1. Animaliechecklistan.

Checklistepunkt	**Lagstiftning**
14. (LAnimal 3) Läkemedel (veterinärmedicinska preparat) används på tillåtet sätt.	Förordning (EG) nr 852/2004, bilaga I del A, pkt 4j
15. (LAnimal 5) Dokumentationen omfattar uppgifter om läkemedel eller annan behandling som djuren har fått, behandlingsdatum och karenstid.	Förordning (EG) nr 852/2004, bilaga I del A, pkt 7 och 8b
19. (LAnimal 6 och 7) Resultaten från alla analyser som utförs på prover från djur och andra prover som kan vara relevanta för livsmedelssäkerheten eller vara av betydelse för människors hälsa dokumenteras och bevaras. Relevanta rapporter om kontroller av djur eller produkter av animaliskt ursprung dokumenteras och bevaras också. Åtgärder har gjorts om analyser och rapporter visar på risker för livsmedelssäkerheten.	Förordning (EG) nr 852/2004, bilaga I del A, pkt 4i samt 7, 8d, 8e
M3a (LMjölk 4a) Karensbestämmelserna för mjölkproducerande djur följs.	Förordning (EG) nr 853/2004, bilaga III, avsnitt IX, kap I, stycke I, pkt 1e
M3b (LMjölk 4b) Djur som får medicinsk behandling som sannolikt innebär att restsubstanser kan överföras till mjölken kan identifieras under karenstiden. Mjölken och råmjölken separeras under karenstiden. Mjölken som sannolikt kan innehålla restsubstanser används inte som livsmedel, dvs levereras inte in i livsmedelskedjan.	Förordning (EG) nr 853/2004, bilaga III, avsnitt IX, kap I, stycke IIB, pkt 1d

M4 (LMjölk 5) Mjölkningsutrustning och lokaler där mjölken hanteras, förvaras och kyls är utformade så att risken för kontaminering av mjölken begränsas. Det finns lämplig kylutrustning och lokalerna är utformade så att mjölken kan kylas enligt bestämmelserna i lagstiftningen.	Förordning (EG) nr 853/2004 Bil III, avsnitt IX, kap I, stycke IIA, pkt 1,2
M6 (LMjölk 7) Rutinerna för rengöring av utrustning som kommer i kontakt med mjölk och råmjölk, inklusive mjölk från djur under behandling, är ändamålsenliga och rutinerna följs.	Förordning (EG) nr 853/2004 Bil III, avsnitt IX, kap I, stycke IIA, pkt 4
M11 Personalhygien – personer som hanterar mjölken har lämpliga, rena kläder och det finns lämpliga handtvättmöjligheter i närheten där mjölken hanteras.	Förordning (EG) nr 853/2004 Bil III, avsnitt IX, kap I, stycke IIC, pkt 1, 2
M 12b Mjölken kontrolleras och övervakas regelbundet med avseende på restsubstanser av antibiotika. Om kontrollen visar att mjölken innehåller, eller kan antas innehålla antibiotika, över den tillåtna mängden för ett enskilt ämne eller den totala mängden restsubstanser av antibiotika överskrider det högsta tillåtna värdet har levererats för att användas som livsmedel, - informeras då länsstyrelsen? - ser producenten till att mjölken inte släpps ut på marknaden? - gör producenten lämpliga åtgärder för att avhjälpa avvikelserna? Kommentar: Provtagningen kan utföras antingen av mejeriet som mjölken levereras till, av mjölproducenten själv eller av en grupp av livsmedelsföretagare. För mycket små producenter, som inte levererar till något större kontrakterat mejeri, anser SLV att det är tillräckligt att mjölkproducenten har rutiner som säkerställer att mjölk och råmjölk som sannolikt kan innehålla antibiotika inte levereras vidare som livsmedel.	Förordning (EG) nr 853/2004 Bil III, avsnitt IX, kap I, stycke III, pkt 2, 4 och 5
M15 Mjölkningen utförs på ett hygieniskt sätt genom att det finns ändamålsenliga rutiner för att upptäcka och avskilja avvikande mjölk. (smak, doft, färg och liknande) och mjölk från sjuka djur. Sådan mjölk används inte som livsmedel. Råmjölk från friska djur mjölkas och hanteras separat	Förordning (EG) nr 853/2004, bilaga III, avsnitt IX, kap I, stycke IIB, pkt 1b, 1c, 1f

Utöver dessa kontrollpunkter kan länsstyrelsen alltid utvidga kontrollen till att omfatta fler kontrollområden, till exempel till att omfatta checklistan för kontroll av läkemedel på gård eller till fullständig livsmedel- och foderkontroll eller kombinera kontrollen med en djurskyddskontroll. Även om kontrollen utvidgas till att omfatta mer ska den alltid registreras och rapporteras som en händelsestyrd kontroll i Primör eftersom det var grundorsaken till att kontrollen gjordes.

Ta hjälp av exempellistan

En lista med exempel på vad som varit problemet i olika fall när antibiotika hittats i mjölken har tagits fram. Listan är tänkt att vara ett stöd i utredningen om orsaken till varför mjölk med antibiotikarester har levererats till mejeriet. Ta hjälp av exempellistan när du utreder grundproblemet och fattar beslut om åtgärder. Läs mer på Kontrollwiki om vad du bör tänka på när en grundorsaksutredning görs.

Bedöm omfattning, orsak och andra omständigheter

Information finns även i Kontroll av mjölkens kvalitet, Branschriktlinje för kontroll av obehandlad mjölk.

Branschriktlinjer för mjölken - Lantbrukarnas Riksförbund (lrf.se)

Exempellista på orsaker till antibiotika i mjölken

Typ av orsak	Checklistepunkt
Felbehandlingar/karens, gäller alla system	
Ej följt karensbestämmelserna.	M3a (LMjölk 3a)
Behandlat fel ko.	M3b (LMjölk 4b)
Förväxlat individnummer på behandlade kor.	M3b (LMjölk 4b)
Skrivit fel individnummer på till exempel behandlingslista och Whiteboard.	M3b (LMjölk 4b)
Behandlad ko ej märkt/dåligt märkt, felmärkt/ko hamnat i fel grupp.	M3b (LMjölk 4b)
Injicerat läkemedlet på felaktigt sätt.	M3b (LMjölk 4b)
Utebliven eller bristfällig journalföring.	A15 (LAnimal 5)
Kon har längre utsöndring av antibiotikan och därför längre karens.	M3b (LMjölk 4b)
Uppbundet/Lösdrift	
Mjölkspann vält, mjölk kommit upp i vakuumledning, kommit mjölk på handtaget som kopplas till både vakuumledning och mjölkledning och kontaminerat mjölk.	M3b (LMjölk 4b)
Missat att ta bort dykröret från mjölktanken då behandlade kor mjölkats sist på mjölkledningen när de friska obehandlade korna är mjölkade.	M3b (LMjölk 4b) M6 (LMjölk7)
VMS-robotmjölkning	
Vid behandling med antibiotika har registrering i mjölkrobotens dator skett efteråt och kon har hunnit mjölkats innan den är spärrad.	M3b (LMjölk 4b)
Tekniskt fel på robotarna. T.ex. missat att byta packning eller bugg i dataprogrammet till roboten som gör att mjölken från behandlad ko går till mjölktank.	M4 (LMjölk 5)
Fel inställningar vart mjölken ska gå till de olika destinationer som väljs i robotprogrammen.	M3b (LMjölk 4b)
Bristande rutiner, oavsett mjölkningssystem	
Ingen eller dålig behandlingsrutin på gården gällande behandlade kor.	M3a,b (LMjölk 4 a,b) 14 (LAnimal 3)
Rutin för att hantera läkemedel på gården saknas.	M3a,b (LMjölk 4 a,b) 14 (LAnimal 3)
Behandlingsrutin på gårdens språk saknas.	M3a,b (LMjölk 4a,b) 14 (LAnimal 3)
Använt sintidstuber och inte beaktat karenstiden från behandling till mjölkning. OBS! Karens både relaterat till behandling och kalvning.	M3a,b (LMjölk 4 a,b) 14 (LAnimal 3)
Följer ej anvisning för antibiotika vid korttidsbehandling med antibiotikatuber, vilket leder till att mjölk från behandlad ko går till mjölktanken.	M3a,b (LMjölk 4 a,b) 14 (LAnimal 3)
Antibiotikarester på händerna som kontaminerat juver/mjölkorgan när dessa hanteras efter mjölkning.	M11

Diskning, rengöring	
Risk att mjölk med antibiotikarester finns kvar i långa slangar samt i svackor på slangarna.	M6 (LMjölk 7)
Fel diskprogram där inte varmvatten eller diskmedel använts. Stor risk vid användning av oljebaserade juvertuber.	M6 (LMjölk 7)

Senast uppdaterad 13 maj 2026 Ansvarig grupp ROR_LH